

JORDI SABATER PI: LA BIOLOGIA I ELS ORÍGENS DE LA CULTURA

Aportacions de l'Eto-primatologia al coneixement de l'home

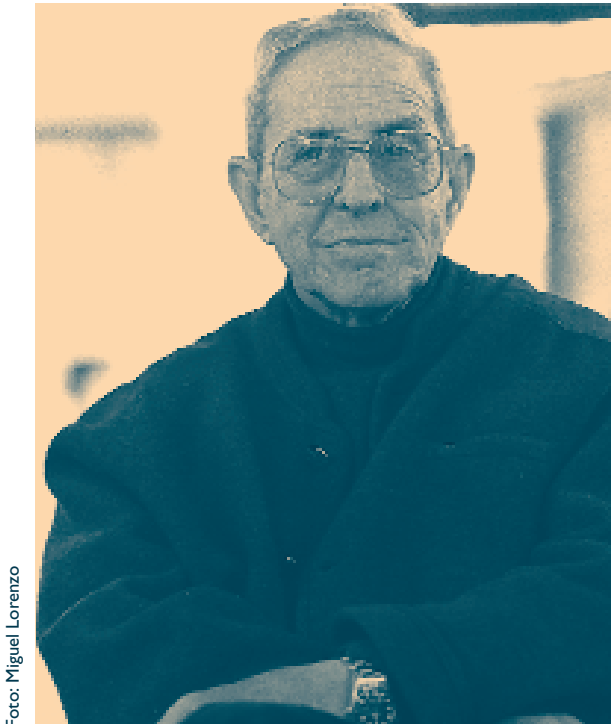

Foto: Miguel Lorenzo

La trajectòria del Dr. Sabater Pi, catedràtic emèrit de Psicobiologia de la Universitat de Barcelona, és molt particular. És molt lluny del que és la carrera típica d'un catedràtic universitari, ja que va dur a terme gran part de la seua recerca científica abans de tenir una titulació universitària. L'any 1940, quan tenia només 17 anys, va haver d'anar a treballar com a capatàs d'una plantació situada a l'Àfrica, en la colònia espanyola de Guinea. El contacte diari amb els pobladors indígenes i amb l'exuberant natura africana estimularen la seua primerenca vocació d'etnòleg i naturalista. La seua curiositat natural, juntament amb una capacitat d'observació per damunt del que és habitual, el van portar a interessar-se per les diferents manifestacions de la cultura indígena. El seu primer treball de recerca va ser un estudi etnològic del poble fang. A partir de l'any 1958, es dedicà a l'estudi eto-ecològic dels primats forestals. De fet, va ser un dels pioners dels estudis dels primats en el seu entorn a l'Àfrica i els seus treballs d'etologia i ecologia comparada dels goril·les i ximpanzés de l'Àfrica Occidental li van

donar un reconegut prestigi internacional. L'any 1969, amb la independència de la Guinea espanyola, la seua recerca a l'Àfrica es va truncar i va haver de tornar a Barcelona. Aquest canvi li donà l'oportunitat d'estudiar la carrera de Filosofia i Lletres (Psicologia) i aqueix va ser l'inici de la seua carrera acadèmica, ja que l'any 1976, acabats els estudis, li van oferir una plaça de professor de Psicologia Animal a la Universitat de Barcelona. L'any 1991 va rebre el Premi de la "Fundació Catalana per a la Recerca", i, recentment, l'han distingit amb la medalla d'or al mèrit científic de la ciutat de Barcelona.

Autor de nombrosos articles en prestigioses revistes científiques, el Dr. Sabater ha dedicat un important esforç a divulgar els seus coneixements més enllà del món científic i, a més a més, és un excel·lent artista. La Universitat de València, amb la col·laboració de la Fundació "La Caixa", van portar a València l'exposició dels seus dibuixos i quaderns de camp anomenada "L'art d'un naturalista", que fou exposada del 19 de gener al 25 de febrer a la Unitat Didàctica del Jardí Botànic. Al mateix temps, van organitzar un cicle de conferències en homenatge al Dr. Sabater, titulat "El primat i l'home".

Recentment, després d'uns anys de descrèdit per part del món científic, alguns investigadors han començat a reivindicar els treballs de tipus naturalista, i a valorar el fet que els investigadors tinguen uns coneixements naturalístics amplis de les espècies amb què realitzen la seua recerca. S'inclouria vostè dintre dels que reivindiquen la importància de la història natural en la biologia?

El concepte de naturalista té un descrèdit perquè feia referència als naturalistes del segle passat i, davant l'especialització de la ciència, això semblava que no valia. Avui dia, tots els que estudien la naturalesa, l'entorn, els éssers i el seu comportament, són naturalistes. La genètica i la bioquímica són importantíssimes, però crec que el coneixement de les espècies i de com viuen també és bàsic, i no es pot substituir una cosa per l'altra. De fet, els estudis de comportament i d'etocologia són molt importants avui dia i van en augment.

L'enfrontament entre l'Etologia i la Psicologia Comparada es va superar ja fa temps, almenys fora de les nostres fronteres. En l'actualitat s'ha arribat a una convergència, fins al punt que és difícil distingir, basant-se en el tipus de recerca, si l'investigador és etòleg o psicòleg comparat. Com veu la relació entre Etologia i Psicologia Comparada a Espanya?

Jo crec que al nostre país encara existeix un enfrontament, però és cert que hi ha una tendència a la convergència, i existeix un apropament de metodologia i interessos. Resulta interessant que els estudis de primatologia bàsicament són fets per psicòlegs, tot i que no exclusivament, mentre que l'etologia d'altres grups animals és més aviat feta per biòlegs.

En el context d'aquesta convergència, alguns autors han proposat que s'hauria de buscar una nova denominació per a la ciència que estudia el comportament dels animals. Quina creu vostè que és la denominació més adequada: Biologia del Comportament, Etologia, Psicologia Animal, Psicologia Comparada?

Biologia del Comportament i Etologia són sinònims. Perquè..., què és l'etologia sinó la biologia del comportament? Quan vaig començar a donar classes d'etologia a la facultat, em van dir que no podia utilitzar la paraula etologia perquè consideraven que tenia connotacions inacceptables, i l'assignatura es va anomenar Psicologia Animal. Van haver de passar uns anys perquè la denominació d'Etologia fos acceptada. Aquestes reticències semblen les que van sorgir al començament de segle quan es va començar a explicar l'evolucionisme. Al principi tothom hi estava en contra, es va arribar a expulsar un catedràtic de Barcelona per explicar l'evolució, i després es va anar acceptant.

Konrad Lorenz, en un dels seus primers treballs, afirmava que: "Tan segur és que el camí per a comprendre els humans passa per comprendre els animals, com que l'evolució humana ha passat per precursors animals". Què pensa que pot aportar l'enfocament etològic a la investigació del comportament de la nostra espècie?

L'estudi de la conducta dels no-humans és bàsic, perquè l'home ha evolucionat des de formes no humanes. En la història dels éssers vius, el període sense humans és el 99.99% i, només durant un 0.01%, la nostra espècie hi és. No hi ha cap mena de dubte que podem estudiar les conductes bàsiques dels humans

en els nostres parents en la filogènesi que són els grans simis. Els psicòlegs sempre han utilitzat espècies com els rosegadors, que semblen molt lluny de l'espècie humana, per a estudiar processos bàsics de conducta humana, fins i tot processos bioquímics. Però hem de tenir en compte que, en l'home, la cultura és un factor molt important que cal considerar per a valorar la conducta humana.

El seus estudis de camp dels primats africans, el portaren al descobriment de la protoindústria ximpanzé dels bastons. El fet que existien formes culturals en no-humans va resultar incòmode i difícil d'assumir per a una part important de la comunitat científica. Quina és la seua reflexió?

El descobriment aquell desmitifica els homes, hi ha cultura més enllà dels humans, i és lògic que siga així perquè és dintre de la norma del procés evolutiu. Jo crec que ha sigut bàsic, no sols per a l'etologia en general i per al coneixement dels nostres parents pròxims en la filogènesi, sinó també per al coneixement de l'home, perquè per primera vegada tenim elements culturals clars, que compleixen els requisits que l'antropologia exigeix per parlar de cultura, en animals no humans. Això és important perquè dóna suport a la mateixa teoria de l'evolució: no sols hi ha evolució morfològica, sinó també en relació amb la conducta i amb les capacitats cognitives.

Vostè va mantenir durant molts anys una estreta relació amb el Parc Zoològic de Barcelona. Part de la seua investigació més recent s'ha dut a terme amb primats mantinguts en captivitat. Quina importància tenen i poden tenir en un futur aquestes institucions en relació a la investigació dels primats i d'altres espècies animals?

Jo crec que els parcs zoològics, si són ben concebuts, són amplis, i els animals estan bé, poden ser molt útils per a la recerca del comportament. Perquè podem estudiar coses molt concretes que són difícils d'abordar en un estudi de camp. Com l'estudi realitzat per la doctora del nostre departament, Montserrat Colell, sobre dominància cerebral en diferents espècies de primats. Es poden fer treballs molt interessants en els zoològics, i crec que és important que la universitat mantinga una estreta relació amb aquestes institucions i hi establisca programes de recerca.

ESTER DESFILIS I ENRIQUE FONT
*Departament de Biologia Animal,
Cel·lulari Parasitologia*